

ВЯЛІКДЗЕНЬ, Вялікадне, Вялічка, Пасха, вялікае старажытнае свята ў гонар сонца, вясны, абуджэння прыроды і надыходу земляробчага сезона. Відаць, з В. некалі мог пачынацца каляндарны год. У эпоху хрысціянства В. стаў прымяркоўвацца да ўваскрэсення ўкрыжаванага Хрыста. Дзень правядзення В. залежыць ад мясячнага календара: у праваслаўных ён святкуецца ў нядзелю пасля поўні, якая з'явіцца на небе пасля дня *веснавога раўнадзенства*, г. зн. паміж 4 красавіка і 8 мая новага стылю. Да В., такім чынам, прывязаныя і іншыя рухомыя свята і перыяды нар. календара: *Масленіца, Вялікі пост, Серадапосце, Вербніца, Чысты чацвер, Радаўніца, Ушэсце, Сёмуха, Русальны тыдзень* і інш. В. — самае доўгачаканае і радаснае свята ў хрысціян, якое прыходзіла пасля працяглага 7-тыднёвага посту. Да В. ўсе старанна рыхтаваліся, прыбіралі хату і падворак, напярэдадні рыхтавалі самыя разнастайныя стравы, каб належным чынам сустрэць свята. У суботу ўсе, хто мог, ішлі на святочную службу ў храм. Тыя, хто заставаўся дома, не клаліся спаць, раскладвалі на вясковых вуліцах вогнішчы і чакалі, калі апоўначы зазвоняць званы і паведамяць усім, што Хрыстос уваскрос. Казалі, што ад гэтага звону абуджаюцца пасля зімы пчолы і пачынаюць спяваць птушкі, і першай з іх наймілейшая Богу птушка — салавей. Напярэдадні В. ці на самым яго пачатку людзі неслі асвячаць у храм розныя стравы і перад усім яйкі, пафарбаваныя галоўным чынам у адвары шалупіння цыбулі ці кары дрэў, што надавала ім чыр-

Да арт.
Вялікодзень.
Абрадавыя стравы.

воны колер (былі пісанкі, маляванкі — яйкі, размаляваныя рознымі ўзорамі, пераважна на Заходняй Беларусі). Яйка для асвячэння трэба было крыху аблупіць, каб святасць лепш прайшла ў яго. «Свято Вялічка — з красным яйчкам» — менавіта ім разгаўляліся на В. за святочным сталом. А прынёсшы яйка дадому з царквы, апускалі яго ў ваду, каб ёю памыцца і быць румяным, прыгожым і здаровым увесь год. Адно велікоднае яйка клалі за абразы: калі яго кінуць у пажар, то ён патухне. З тою ж мэтай захоўвалі шкарлупіне ад першага з'едзенага на В. яйка, нямыты абрус з велікоднага стала, а косткі з асвечанага мяса спецыяльна закопвалі на гарышчы (аднак, калі іх закопвалі ў жыцце, то спадзяваліся тым самым засцерагчы ніву ад буры і граду). Гарэлка, куды падсыпаны стоўчаныя скарынькі ад асвечаных булак, казалі, мае здольнасць усыпляць ведзьмароў. Улюбёныя гульні на В. — таксама з яйкамі: іх качалі па нахіленым жолабе і глядзелі, чыё далей пакоціцца. Іх хавалі пад шапку, і трэба было ўгадаць, у якім напрамку глядзіць дзюбка яйка. Але найбольш пашыраная была гульня ў біткі. Стукаліся святочнымі яйкамі, і пераможцам быў той, у каго яно заставалася цэлае («мацак»). Забаранялася на В. біцца абы з кім — за бойку страшылі градабоям на ўсю вёску. У народзе верылі, што чужы чалавек, які трапіць на велікодную бяседу, мае здольнасць прыносіць шчасце ў гаспадарку. У першы дзень В. трэба было есці толькі ўсё асвечанае — гэта нібы гарантавала, што ўлетку не ўкусіць змяя. Разгавеўшыся ў сваёй хаце, гаспадары прыхоўвалі рэшткі асвечаных страў, каб праз дзевяць дзён, на Радаў-

ніцу, занесці на могілкі і «пачаставашч блізкіх нябожчыкаў. Нярэдка ў цэнтральных і паўднёвых раёнах Беларусі на В. хадзілі памінаць нябожчыкаў на могілкі. Відаць, таму, што на велікодным тыдні ў царкве адчынены царскія вароты, у народзе былі перакананыя, для ўсіх, хто памрэ ў гэты час, адчынены светлы рай, і душы нават самых вялікіх грэшнікаў увойдуць туды без перашкоды. Прыціхлыя на час посту песні, гульні, забавы зноў абуджаліся. На В. мужчыны і хлопцы збіраліся ў вялікія (да 10—20 чалавек) гурты валачобнікаў і хадзілі па сяле спяваць у кожным дварэ *валачобныя песні*. Іх абрадавы сэнс — велічанне селяніна, пажаданне яму на пачатку палявых работ добрага здароўя, шчасця ў сям'і, прыплоду ў хляве, плёну на ніве. Ад В. пачыналі таксама вадзіць карагоды. Не абыходзілася і без варажбы. Дзяўчаты, каб даведацца, ці пойдучь сёлета замуж, спрабавалі пераскочыць цераз сани. Гаспадары, у якіх неўзабаве павінна была ацяліцца карова, чакалі, хто першы на В. пераступіць парог хаты: калі жанчына, будзе цялушачка, калі мужчына — бычок. На В. існавала многа прадказанняў надвор'я. Чакалася, што сонца на ўсходзе, як і на *Купалле*, «іграе», «купаецца» (гэта абяцала багатыя ўраджаі, шчаслівыя выселлі). Адкуль вецер дзьме — адтуль будзе дзьмуць усё лета. Калі яснае і халоднае надвор'е — летам у садзе будзе поўна розных пладоў. Калі дождж — да Сёмухі трэба чакаць больш дажджоў, чым ясных дзён.

Літ.: Земляробчы каляндар: Абрады і звычай / Уклад. А.І.Гурскі. Мн., 1990. С. 146—174; Беларускія народныя прыкметы і павер'і. Кн. 2. Жыцця адвечны лад. Мн., 1998. С. 583—589.

У. А. Васілевіч.